

Одна з обов'язкових рис вчителя – здатність постійно розвиватися та навчатися.

Позиція вчителя початкових класів як суб'єкта моделювання освітнього середовища визначається його здатністю оцінювати ціннісну складову освітнього середовища: готовність вивчати, створювати освітнє середовище, приймати професійні рішення щодо моделювання та нести за них відповідальність; автономність, що виражається в самостійному ухваленні рішень; ступенем розвитку рефлексивних процесів [5].

Сьогодні педагоги мають свободу щодо підходів і можливість вибрати яким чином, за якими методиками навчати дітей. Діти за рівнем освіти різні, педагогам дана можливість самому визначати кількість годин для певної теми [5]. Інноваційне навчання не тільки оновлює систему освіти, унеможлиблює пасивність дітей протягом уроку, а й допомагає встановити партнерські взаємовідносини між учителем та школярами, що позитивно впливає на засвоєння інформації, сприяє формуванню глибоких теоретичних знань, практичних навичок, стимулює критичне мислення, активізує професійну діяльність вчителя Нової Української Школи.

Учня необхідно навчити вчитися. У кожного школяра в початкових класах має бути сформована особиста система навчання (ОСН), він має вміти узагальнювати та систематизувати інформацію.

Учитель вимагає від учня знання чималої кількості інформації. Але він має право вимагати застосування знань від учня лише в тому випадку, якщо він навчив дитину вчитися. Головне завдання сучасного вчителя – школа має бути спрямована на нові результати [5]. А вирішити ці завдання можна лише за умови впровадження нових інноваційних технологій і відповідної підготовки вчителя початкових класів, що спонукає до активного самостійного пошуку нових знань.

Список використаних джерел

1. Сателіт – Про ліс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5VTI1BpYfP8>
2. «Шість капелюхів»: прийом-гра для розвитку критичного мислення. URL: <https://naurok.com.ua/post/shist-kapelyuhiv-priyom-gra-dlya-rozvitku-kritichnogo-mislennya>
3. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. Освіти (у 2-х ч.): Ч. 2 / І. О. Більшакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.
4. 20 інтерактивних методів навчання. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3286>
5. НУШ (Нова українська школа). URL: <https://sergznz8.odessaedu.net/uk/site/nush-nova-ukrayinska-shko.html>
6. Метод Фішбоун. URL: <https://teach-hub.com/pryjom-fishboun-yak-efektyvno-vykorystaty/>

МУЗИЧНО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Михайло Вацьо, заслужений працівник культури України, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MUSICAL AND CREATIVE DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE SYSTEM OF MODERN EDUCATION

Mykhailo Vatso, Honored Worker of Culture of Ukraine, Associate Professor, Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Досліджено дієвість педагогічних умов під час інтеграції мистецтв в навчальному процесі з молодшими школярами, враховуючи вікові особливості учнів початкових класів. Доведено необхідність молодших школярів у «спілкуванні» з музичним мистецтвом. Зроблено акцент на створенні психолого-педагогічних, музичних умов, що

сприяють творчій реалізації мистецької діяльності молодших школярів. Обґрунтовано доцільність музично-пісенної інсценізації як одного з провідних видів музично-творчої діяльності учнів початкової школи.

Ключові слова: музичне мистецтво, інтеграція мистецтв, молодші школярі, естетичне виховання, інсценізація пісні.

Abstract. *The effectiveness of pedagogical conditions for the use of art integration in the educational process of primary school students was investigated, taking into account the age characteristics of younger students. The necessity of «communication» of elementary school students with art has been proven. Attention is focused on creating a comfortable environment that promotes the creative activity of elementary school students. The expediency of staging a song as one of the leading types of musical and creative activity of younger schoolchildren is substantiated.*

Key words: *art, integration of art, aesthetic education, dramatization of the song.*

Сьогоднішня проблема теорії та практики в естетичному вихованні, що вважається найважливішим засобом формування у ставленні до дійсності, засобом морального виховання і розумового розвитку учнів, а саме формування духовно багатого та всебічно розвинутої особистості є надзвичайно актуальною і в теперішній час. Її формування важливе якомога раніше, а саме – коли учні знаходяться в молодшому шкільному віці. Милування прекрасними краєвидами природи, оточуючими людьми та естетичними речами створює певний емоційний настрій дитини, особливий емоційно-психічний стан, збуджує цікавий інтерес до життя, викликає допитливість, розвиває образне мислення дитини та її пам'ять, бажання творити та інші психічні процеси.

Чимало мистецтв звернені до людської особистості і кожен може досягнути та зрозуміти їх сутність. І це означає, що не потрібно обмежувати розвиток дитини, розвиваючи один якийсь певний вид мистецтва. Саме сукупність багатьох видів мистецтв і забезпечує відповідний рівень естетичного виховання. «Концептуальною ідеєю розробки та змісту відповідної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток учня, основу якого складають різні види мистецтва у своїй взаємодії, координації знань, умінь та уявлень, що так необхідні для формування у свідомості дітей поліхудожнього та полікультурного образу світу. За державним стандартом мистецькі предмети повинні утворювати такий наскрізний цикл, що спрямований на всебічне неперервне опанування учнями художніми цінностями під час усього терміну їх навчання в школі» [4, с. 35].

Слід зазначити, що мистецтво – вкрай важливий засіб, що наближує учнів до загальнолюдських духовних цінностей, відповідно здобувши свій власний внутрішній досвід, свої емоції та переживання. Саме дисципліни естетичного циклу по своїй суті формують внутрішній світ школяра, зокрема учнів початкових класів, духовний світ яких насичений особисто високим рівнем емоційного сприймання, емоційним відгуком на будь-який вплив, зокрема естетичного характеру.

«Один із складників загальної культури школяра і процес її формування відповідними засобами мистецтва, це і є естетична культура. Термін естетична культура має багато визначень – уважає науковець О.Рудницька, які відзначає, що «та глибина розкриття цієї проблеми лежить в основі її загального підґрунтя – естетичного виховання як передумови формування естетичної вихованості дитини, кінцевим результатом якого є естетична культура» [8, с. 95].

Зробивши аналіз психологічної літератури, слід відзначити, що психологічно вікові особливості молодших школярів, які обумовлюють специфіку процесу естетичного виховання, за ствердженням вчених є наочно-образне мислення, емоційне сприйняття, вразливість, різносторонність інтересів, не стійка увага, моторна активність, бажання в будь-який час діяти, націлення учнів на процес, бажання бути поміченим.

Слід зауважити, що спілкування учнів початкових класів з мистецтвом накопичує їх естетичний досвід. По-перше, учні сприймають мистецтво на зрозумілому та доступному їм рівні, що залежно від власного їх естетичного розвитку розвиває його розуміння, а отже і

збагачує естетичний досвід. Таким чином формується їх естетичне відношення до навколишнього світу.

Другим, не менш важливим моментом є той факт, що якщо учень бере участь у музичній творчості, тоді це обумовлює розвиток власних творчих можливостей учня. Процес усвідомлення молодшими школярами певного ставлення до особливостей та об'єктів навколишнього світу передбачає визначення його певними лексичними засобами, певними словами.

Процес формування музично–творчого мислення сприяє розвитку творчої особистості молодшого школяра, однак необхідно звернутись до інтегративних технологій. Л.Масол акцентує увагу на наступних видах інтегративних технологій:

- «духовно-світоглядний вид інтеграції (як основа загального для всіх видів мистецтв тематизму, що пов'язаний з відображенням у мистецтві будь-яких аспектів життя;
- естетико–мистецтвознавчий (основою введення якого є споріднення різних видів мистецтв, понять і категорій – естетичних, художніх, мовних, жанрових та ін.);
- комплексний (одночасне поєднання кількох видів інтеграції, провідних інтеграторів із деяких попередніх груп або додавши ще інших)» [4, с. 37].

Уважаємо за необхідним звернути увагу на ще один із видів музичної діяльності, коли учні вчаться поєднувати одночасно кілька дій – мову, інтонацію, міміку, пантоміму, рух, – маємо на увазі інсценізацію пісень та обрядів. Саме інсценізація пісень є тим доступним і простим видом сюжетно–рольової гри, яка в свою чергу є провідним видом діяльності дітей в закладах дошкільної освіти, а також одним з улюблених видів музичної діяльності учнів початкових класів.

Мистецька діяльність та її різновиди, що поєднані одним тематичним змістом створюють можливість творчого осмислення теми та її найбільш повного й глибокого відображення. Виразальні особливості, які мають місце у різних мистецьких мовах забезпечують глибоке емоційне переживання молодшими школярами художніх образів. Чітка організація інсценізації пісень або інших творів дозволяє об'єднати клас і педагога спільним інтересом та є можливістю здійснювати діалоги під час творчого пошуку [5, с. 55].

Спочатку інсценізація пісні відбувається у 1-х класах після проведення 5-6 уроків «Чарівний ляльковий світ». Під час проведення цих уроків, вчителю доцільно використати вправи, які побудовані на фрагментах улюблених дитячих казок: попроситися в рукавичку, як це зробили мишка, жабка, вовк, ведмідь, при цьому передати міміку, жести та рухи казкових персонажів. Потім обов'язково обговорити з школярами, у кого інтонація, манера виконання були більш правдивими і чому. Під час обговорення вчитель пропонує учням висловлюватись, ставити запитання спонукально-пошукового характеру: «А як ви думаєте?», «Як вважаєте?», «Якими цікавими рухами ви б доповнили імпровізацію Ірини?», «Що найбільше вразило вас у створеному образі і чому?», «Марина і Ольга чудово впорались зі створенням образу мишки. Чим відрізняються їхні манери виконання?». Під час обговорення вчитель повинен бути надзвичайно тактовним. Фіксація емоційних вражень має бути природньою та максимально доброзичливою з боку вчителя. Вона не повинна перетворюватися на нудну репетицію створення казкових образів.

Можливими попередніми вправами перед інсценізацією обрядів і пісень можуть бути пісні-ігри (наприклад, «Веселі гуси» тощо). Сюжет пісні полегшує учням завдання: наявність змісту у грі, встановлені відносини між усіма учасниками під час гри, означення їхніх дій, текст і музика музичного твору. Однак, вкрай важливим є втілення персонажів саме такими як вони визначені авторами твору, з індивідуальними особливостями поведінки героїв пісні, відтворенням інтонації, жестів, міміки. Так, у запропонованих інсценізаціях у 1-му класі («Ходить гарбуз по городу») ігрові дії героїв подані вже у готовому вигляді. А самим учням необхідно втілювати ці образи у міміці, жестах і рухах, так як у тексті немає ніяких вказівок як це виконувати. І учні повинні уявити себе в ролі того чи іншого персонажа, відчути його характерні риси. Під час інсценізації пісень ініціатива дітей та творчість спрямовані не заради створення ігрової ситуації чи придумування змісту, а для найправдивішого

зображення та втілення відповідної ролі. Вкрай важливим є якісне виконання діяльності учня. Посилення інтересу до виконання ролі тої чи іншої інсценізації, що і так мають виховне значення, підсилюється, коли школярі готують виставу для іншої глядацької аудиторії (батьки, інші діти).

Інсценізуючи пісню «Ходить гарбуз по городу», головна мета даного дійства не сама інсценізація. Тут вкрай важливим є процес творчості, праці вчителя зі своїми вихованцями. Творчий процес під час інсценізації пісні складається з кількох частин. На початку вчитель демонструє всю пісню; потім відбувається короткий діалог з учнями, під час якого вчитель спонукає учнів поміркувати над запитаннями: «*Яку пору року зображена в дійстві?*», «*Що це за така Гарбузова родина і чому вони його родичі?*».

Наступним етапом є розучування мелодії з учнями. Далі – короткий аналіз поетичного змісту пісні, де уточнюються незрозумілі слова, значення того чи іншого вислову тощо. Після цього педагог приступає до розподілу ролей, попередньо обговорюючи з учнями їх характер, інтонації. І нарешті саме виконання інсценізації зі всіма героями пісні. Після закінчення творчого процесу проводиться короткий аналіз та обговорення, в якому приймають участь всі учні під керівництвом вчителя.

Працюючи над ролями вчитель акцентує увагу дітей на розвиток емоцій і почуттів, що розвиває їхню фантазію, уяву, творче бачення. Перед виконанням ролей учням пропонується створити словесний портрет методом «словесного малювання» та уявити відповідний персонаж, продумати його характер, інтонацію, позу, жести та міміку. Учні повинні уявити собі й костюм та декорації, пофантазувати про будинок головного персонажу, його взаємовідносини з іншими діючими особами, придумати його улюблені заняття, їжу тощо, наприклад: «*Я уявляю собі велику, круглу, жовту диню. Вона поважна, товста і дуже задоволена собою. На городі диня відчуває себе справжньою господинею, тому й рухається спокійно нікуди не поспішаючи. До інших відноситься зверхньо, рухи її плавні, навіть трохи ліниві. А в її голосі відчуваю «духмяний», «солодкий» і соковитий смак, ніби розливає мед*». Цей метод (словесного малювання) можна також доповнити ілюстраціями, створеними учнями під час уроку образотворчого мистецтва. Під час виконання задуманого образу, кожен учасник виконує і свою сольну партію та самостійно добирає відповідні засоби музичної виразності – темп виконання, тембр, силу звучання, інтонацію.

Працюючи над інсценізацією пісні доцільно використовувати різноманітні методичні прийоми, де учням пропонується вибір ролей за бажанням; надавати головні ролі не тільки творчим, а й боязким дітям; можна розподілити ролі по карткам, де учні самі вибирають будь-яку картку і знаходять там схематично зображений персонаж); можливе і програвання ролей парами або групами. Проблеми, що пов'язані з невеликою кількістю ролей, а також ролей негативних персонажів можна також долати, використовуючи організацію групових занять, наприклад, введення додаткових ролей. Окремо пояснюємо дітям, що в інсценізаціях музичних творів присутні як позитивні, так і негативні персонажі, яких грають у театрі справжні актори, або ж негативні ролі виконуються викладачем чи лялькою.

Наприкінці навчального року інсценізації виконуються в більш розгорнутому виді.

Візьмем для прикладу інсценізацію пісні «Два півники». Комбінуючи засвоєні на уроках впродовж навчального року рухи в нових поєднаннях, школярі відповідно можуть створювати свої імпровізації використовуючи різні види хореографічної діяльності: танці, інсценізації, ігри тощо. Створюючи певний художній образ, учні передають своє розуміння змісту та характеру твору, своє ставлення до персонажу. Тому такі інсценізації містять як пластичне інтонування, так і хореографічні рухи, тут передбачено і композиційне розташування дійових осіб, і свій виконавський план, тобто певна комплексність дій.

Доречними в творчих процесах є використання словесних методів (бесіда, розповідь, пояснення, нагадування та ін.). Їх використання у процесі навчання може відбуватися як самостійно так і у поєднанні з практичними завданнями. Так, розповідаючи учням про весняні обряди та про самих учасників, учитель одразу може запропонувати народні ігри,

що мають обрядовий характер, таким чином знання, які отримали учні, будуть закріплені під час активної діяльності та творчого процесу учнів.

Різні аспекти використання театру в сучасній роботі провонують українські дослідники, які розробляють цю проблему в контексті європейського вектору розвитку освіти України. Водночас вони базуються на національних традиціях. Нині склався досвід комплексного використання театру: в естетичному вихованні, творчому розвитку, пізнанні навколишнього світу та у формуванні «м'яких навичок» дітей [1; 2; 9; 10].

Таким чином, розвиток дослідницького інтересу дітей, їх допитливість ґрунтується насамперед на створенні вчителем відповідних можливостей для моделювання творчих ситуацій, пошуку учнів для експериментування з рухами, музичними інтонаціями, атрибутами, цікавими декораціями та яскравими костюмами. Саме використання різних видів мистецтва під час уроків у початковій школі сприяє формуванню в школярів певних навичок самостійної роботи з різними джерелами та дозволить оптимально враховувати їх індивідуальні здібності й вподобання.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.

2. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навчально-методичний посібник, 2022. Вид. 1-ше. Вінниця : ВДПУ. 260 с.

3. Вацьо М.В. Впровадження українського дитячого музичного фольклору в освітній процес початкової школи. *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. С. 23–27.

4. Масол Л. М., Гайдамака О.В., Белкина Е.В., Калініченко О.В. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник для вчителів. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

5. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебникова Л. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 240 с.

6. Мішеченко В., Пішун С. Музичне мистецтво в структурі інтегрованих занять в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2018. № 6. С. 50–54.

7. Незнанова Н.І. Впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» у шкільну мистецьку освіту. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 2. 2013. С. 74–77.

8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

10. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>